

І ця орієнтація показалаь правильною. Українська соціалістична інтелігенція брала участь в інтернаціональних конференціях в Берні, Амстердамі і Люцерні, і врешті решт її удалося добитися признання української державности з боку всесвітньої соціалістичної демократії. Що правда, розбитий війною інтернаціонал ще не з'організувався, але він організується і з'організується напевно. А коли це станеться, то він, не хтось другий, буде рішати долю людства, розв'язувати питання трівалого миру і союзу народів. Про це свідчить факт, що безплідна парижська конференція скінчила своє життя, з'анархізувавши Європу і поглибивши всесвітню соціальну революцію. Рік 1920 стоїть тепер під знаком другої мирової конференції. Про необхідність її скликання усі глибоко переконані, одначе тепер людство, научене досвідом кривавого 1919 року, дивиться на її завдання далеко більш тверезо і реально, і ціла публична опінія бачить тільки один вихід з трагічної ситуації, в яку попало ціле людство. Загальний мир, санацію світових відносин, будівлю життя на нових соціальних і економічних підвалинах, усунення соціальної і національної несправедливости, — ці всі питання може рішити загально-світовий конгрес мира, а не конференція, зложена тільки з представників переможців.

Те, що минулого року було тільки мрією, тепер увійшло в загально-людську свідомість. Дурійка переможного тріумфу, якій підлягли антантські народи, і яка так багато нашкодила, починає уступати. Людське безмежне горе, яке широкими хвилями розлилося по цілій Європі, отверезило думки, злагіднило національну ненависть і егоїзм, і людський ум болюче шукає виходу. А що немає звіря, більш інтелігентного як людина, то можна бути певним, що вихід знайдеться.

Інтернаціональний мировий конгрес, в якому брати мають участь також представники українського народа, складеться, бо мусить скластися, хоч би для того, що немає мира. Коли він з'організується, не відомо. І може бути, що для того, щоб він міг з'їхатись, треба буде людству пережити ще рік більшого горя, чорнішої нужди, і пролити більше потоків крови, як в 1919 році.

В. Кушнір.

Замітки до галицько-української політики.

Extra Galiciam non est vita;
Si est vita, non est ita.

I.

Як повстала Західньо-українська Республіка.

Протоколи зібрання політичних провідників галицької України в навечеря проголошення Західньо-української Республіки будуть цінним джерелом для студій про стан політичної думки серед галицько-українського політичного світа. У відозві до „своїх любих народів“

цісар Карло візвав був послів австрійського парламенту подбати про те, щоби кождий із заступлених ними народів уконституувався як окрема державна одиниця. В тій формі сигналізовано з найвищого місця неминучий розвал старої наддунайської монархії. Народи догасаючої Австрії стали самовизначуватись в напрямі відпаду від Австрії до дотичних істнуючих або новостворених національних держав, або, коли їм не було з ким об'єднуватись, в напрямі утворення окремої національної держави. Чехи вже перед цісарським маніфестом виступили були в австрійським парламенті з деклярацією про утворення самостійної чеської держави. Серед українського громадянства Галичини й Буковини могутній зрив українського народу бувшої Росії збудив був горяче бажання злучитися в одно з матірнім пнем. З такими інструкціями їхали делегати Галичини й Буковини до Львова на конірес, скликаний українськими членами віденського парламенту на день 19. жовтня 1918 р., на яким мала бути вирішена доля українських частин обох країв. День перед тим відбулася нарада парламентських і соймових послів та представників партій, уконституованих в Національну Раду, на якій мали бути ухвалені постанови, щоби предложити їх до санкції завтрішньому коніресові. Треба зазначити, що почуття дисципліни в українському громадянстві Галичини, вироблене в систематичній боротьбі проти польського противника, велике. Воно, можна сказати, граничить з безкритичністю. Вага хвилі повинна була його тільки скріпити. І тому можна було бути певним, що те, що сьогодні ухвалить парламентаристи вкупі з партійними лідерами, те завтрішнім коніресом й буде прийняте.

Нарада зачинається. Кждий почуває вагу великої, історичної хвилі. Там за стінами Народнього Дому почувається серед провінціо-нальних делегатів атмосфера іреденти, диктована здоровим інстинктом народа. Але зібрані в Народнім Домі фахові політики не на те, щоби безкритично потурати некритичним забаганкам некритичних мас. Вони-ж реальні політики, що не даром перебули школу реальної політики у віденському парламенті, хоч і окрещеної злосливим віденським язиком непочесною назвою Kuhhandelpolitik. Вони самі властиво також приклонники злуки українських земель, і кждий з них, виголошуючи промови на яких-небудь роковинах Шевченка, кінчав їх звичайно окликом: „Хай живе одна, єдина, незалежна Україна від Карпат по Кавказ“... Тільки-ж сьогодні не роковини якого там поета ні який небудь сокільський здвиг, де кидається необов'язуючі фрази для піднесення настрою слухачів. Сьогодні на порядку дня страшно серіозна справа, сьогодні такий день, що фраза зобов'язує, зобов'язує передовсім реального політика. Карпати, правда, наші галицько-буковинські гори, — але де Кавказ, куди нам, реальним політикам, буяти по шпильях Ельбруса і Казбека? Ідеали ідеалами, ідеали річ потрібна і корисна, але вдармося в груди і спитаймо, як твезезі політики, самих себе: чи віримо ми в можливість збудування незалежної української держави? А коли не віримо, коли ми не певні істнування України, як держави, то чи можемо ми вступати в сліди інших австрійських народів, які відпа-

дають в сторону існуючих вже держав і можуть рахувати на їх піддержку? — Я (імярек) побував сам в російському подоні, на Україні. Ні сліду там в народі національної свідомости і довгенько прийдеться почекати, поки та свідомість від купки молодих ідеалістів розіллється в маси. А й у тих, що свідомі своєї національності, верх веде принцип соціяльний. Збудована ними Україна це фантом, вона стоїть в суперечности з реальними обставинами. — А я (імярек) власне вернув з Києва. Немовто столиця української держави, а гадаєте, що почувете там українське слово? (Міжоклики: А у Львові чи багато його чуєте? — Не перебивати бесідникові!) І культура там инша, чужа нам, Галичанам. Увійти нам, Галичанам, в злуку з тою Україною, це те, що втопити там нашу глибоку національну свідомість. А надто: правда, що ми могли отце зібратися тут, аби самовизначитися, але осторожність все на місці. У нашого некритичного населення замість, правда, стремління до злуки. Але-ж не забуваймо, що поза волею народа є ще инші, і то сильні, чинники. Кажуть, що антанта в дійсности носить з гадкою не цілковитого знищення Австрії, а тільки її перебудови на принципі національної автономії або й федерації національних держав, і з тим нам, як реальним політикам, треба числитися. Принципіально ми, розуміється, стоїмо на становищі злуки з Україною. Буде Україна, то на злуку все ще буде час, а не буде її, тоді тим ціннішою буде наша розважна постанова — самовизначитися на разі в напрямі права на державну незалежність злучених в одно українських земель Австро-Угорщини.

Also sprach, mutatis mutandis, політичний мудрець і один і другий і десятий, перед яких аргументацією не устоялися голоси чотирьох, коли не помиляюся, речників однодушної волі народа за злукою Галичини з Придніпрянщиною. Авторів цих стрічок були відомі партикуляристичні тенденції аранжерів конгресу. Їхав я на конгрес, як гість, в тім переконанню, що лідерам української парламентарної політики ледви чи зможе вдатися переперти своє опортуністичне становище супроти єдинодушного бажання злуки у всього населення Галичини й Буковини. Здавалося мені, що на зібранню самих чільних „батьків народа“ почую ряд дуелів прихильників обох таборів, принципіалістів і опортуністів, і що ці останні будуть приневолені ужити всіх засобів краснорічivosti й інтелекту на те, щоби переперти своє становище, яке з якихось „вищих зглядів“ веліло їм наперед в собі самих побороти своє власне горяче бажання злуки. Та замість статсменських аргументів почув я ряд плитких елюкубрацій партикуляристів і льокальних патріотів, а замість змагання побороти в собі самих нестримність іредентистів, цілу бездну нерозуміння великого моменту і великанських подій на сході Європи, нерозуміння суті і значіння імпозантної боротьби самого українського народа, почуття якоїсь сміхотворної вищости над Придніпрянщиною, виразне почуття нехиті до злуки, а з уст деяких промовців навіть кпини з самої ідеї національного обєднання, — а над усім тим царив безграничний брак віри в саму українську справу в її цілому. Прикро було слухати тих плит-

костей з уст людей, авторитетних своїм становищем, і ще прикріше було бути свідком того, як ці плиткості зробили потрібне аранжерування на малокритичну більшість самої-ж Національної Ради.

На другий день, на самім конгресі порішено при демонстративнім протесті соціальних демократів проклямувати по думці вчорашніх ухвал окрему Західньо-українську Республіку голосами тих самих учасників, які приїхали до Львова, як горячі прихильники злуки з великою Україною, а від'їздили, щоби переконати провінцію про впоєну їм „реальними політиками“ доконечність задля „вищих політичних зглядів“ з'організуватися українським частинам Австро-Угорщини на разі в окреме державне тіло.

II.

Без орієнтації.

Мемуари німецьких політичних і мілітарних діячів з часу війни виявляють нам сьогодні, що їх певність в перемогу Німеччини проти цілого світу давно до кінця війни уступила була певності в неможливість такої перемоги. Трагізм Німеччини полячав в неможливості спинення пущеної в рух машини перед остаточним мілітарним розгромом. Сильнішими вірою в перемогу Німеччини остали віддані всеціло німецькій орієнтації австро-українські політики, що аж до останньої хвили підживляли в собі цю віру кожною перемогою середньо-європейського б'юро на французьким, чи італійським фронті. Розгромлення Німеччини мусіло остаточо положити кінець цій зворушаючій своїм засліпленням орієнтації на Німеччину. Маніфест царя Карла був своєю чергою документальним запереченням можливості дальшої орієнтації на Австрію.

Так скінчився перший період австро-української політики за час війни з його ясною центрально-європейською орієнтацією. Конгрес з 19. жовтня минулого року розпочинає другий період політики колишньої австрійської України — безорієнтаційний. Переказана історією, оспівана поетами, проклямована програмами всіх партій, диктована великою історичною хвилею, рекомандована примірами нервового центробіжного руху всіх досі розірваних частин різних європейських народів — орієнтація на злуку з Україною не перейшла. Невдача Німеччини, кладучи кінець німецькій орієнтації, була рівночасно положила кінець й недавній, аксесорійній орієнтації на Україну, а власне не так на Україну як на створену і держану Німцями гетманщину. Будь Галичині можливим самовизначитися перед упадком Німеччини, немає сумніву, що це самовизначення було-б випало неодмінно в користь гетманської України. Примус уступитися Німцям з України зліквідував це германофільствуєче українофільство галицько-українських політичних провідників.

В цій нездійсненій надії і вірі в єдиноспасення України в чужій допомозі, як висліді недостачі віри у власні сили, треба шукати пояснення всіх політичних поступків або, докладніше, промахів західньо-українських політиків, починаючи від проголошення Західньо-української

Республіки. Проголошення окремої галицької держави було наслідком суттєстії, доконаної на малокритичних представниках однозгідної волі народу до державної злуки з Придніпрянщиною.

Правда, що скоро після цього галицькі політики-сепаратисти мусіли, супроти могутнього зриву українського народу проти гетьмана, скапітулювати перед нестримним бажанням галицького народу злучитися з Придніпрянщиною. Опортуністична більшість Національної Ради мусіла скапітулювати перед ідейною меншістю, представницею народньої волі. Однак вимушена на Національній Раді згода на злуку обох Україн показалася в наслідку тільки способом приспання народньої енергії. Злуку формально проклямовано, але при кермі остали старі кунктатори, які вміли подбати про те, щоби злука стала ілюзоричною. Під покришкою потреб, немов-то диктованих реальними обставинами порішено, що при державній єдності на зверх на разі треба вести адміністраційні агенди західньої області об'єднаної України окремо, і що фактична злука зможе послідувати тільки згодом. На галицькім народі поповнено новий обман. Ілюзія мусіла скоро розвіятися.

На фактичнім вдержанню окремого державного апарату, розуміється, не скінчилося. Партікуляристичне самодурство мусіло бути винесене й на світовий ринок. Під покришкою потреби створення українського ліквідаційного уряду повстає у Відні окремо від придніпрянського, тепер, мусіло-б бути, спільного державно-українського посольства, посольство західньо-українське; намічаються, вже без ліквідаційної покришки, посольства й у Празі і в Білгороді, а передовсім висилається самостійного делегата на парижську мирову конференцію, який опісля приймає, правда, пропозицію уряду Української Народньої Республіки бути членом спільної української місії, фактично-ж від самого початку веде окрему політику галицьку, виправдуючи її — особистими мотивами непорозумінь з головою місією!...

Історик діяльності і реєстрат успіхів української дипломатії в памятнім 1919 році розкриє всі ті вбійчі для української державної справи наслідки тої двійної і дволичної дипломатії. Розбіжність української дипломатії в Парижі живцем різала живу українську справу. Вирішення злуки обох Україн в теорії та не в практиці показалося в своїх наслідках для української політики за кордоном куда шкідливішим, ніж коли-б такої нездійсненої злуки ніколи й не було проголошено, коли-б, як у Відні, існувало собі і в Парижі окреме від придніпрянського, бодай формально, про око, окремими обставинами оправдане заступництво. Тоді-б кожде з них вело свою політику і за неї-б відповідало. Дві політики, дві орієнтації, дві тактики під одною фірмою мусіли компромітувати саму фірму, а власне українську політику в її цілому. Замість тягнути спільно гуж української справи, на що галицький делегат згодився, приймаючи mala fide запропоноване йому bona fide київського уряду достоїнство товариша голови, він став тягнути його з другого кінця. В ефекті тої політики, де одін тягне до ліса, другий до біса, її успіхи мусіли підійти не багато вище нуля, коли не обнизити солідної вартости

української справи, з якою вона виступила була на світову арену після повстання Директорії, нижче нуля.

Ця розбіжність української політики за кордоном була вірною відбиткою розбіжності думок серед обох політичних таборів, придніпрянського і придністрянського, як впливу окремої ідеології, окремої психології і неминучих через те взаємних упереджень, які в цілій своїй наготі і необчислимим своєю шкідливістю наслідках виявилися тоді, коли оба політичні українські світи зіткнулися під ділянням зверхніх обставин у спільній резиденції, в нещасній пам'яті подільським Кам'янці. І тут як в Парижі дві українські сили тягнули на двох кінцях мотуз, поки його не розірвали. Від кінцевого ефекту кам'янецької драми, якій українській патріот прислухувався з запертим віддихом, він не очунав й досі.

Переходом галицьких військ на сторону Денікіна закінчився безорієнтаційний період галицької політики. „Західньо-українська“ політика найшла собі врешті орієнтацію.

Мілітарний вчинок Тарнавського не був, як це стараються представити сторонники політичного курсу Національної Ради, появою, відірваною від ланцюха її політичних передпошилок. виправдуючи його прикрим становищем галицької армії, вони стараються виправдати й денікінську політику п. Петрушевича, поставленого, мовляв, перед спричиненою армією *fait accompli*. Конечність мілітарна потягнула, мовляв, за собою конечність політичну, — немовто існувало б оправдання для команданта, котрий передає свій відділ, в повній зброї, до диспозиції ворога, на основі передуманої писаної умови, замість того, щоб примушеному безвихідним становищем, замість проливати безнадійно кров, — скапітулювати, замочивши наперед порох і загвоздивши гармати, і немовто такий своєвільний, каридостойний вчинок команданта міг — в данім випадку — зобов'язувати голову галицької держави до політичного кроку, до якого не уповноважив його ані український нарід Галичини, ані вдесьтеро більший нарід Придніпрянщини, що далі непохитно бореться проти скріпленого нещасними галицькими військами ворога української держави і національності.

Перед нами акт злуки з ворогом генерала Тарнавського, фактично й авторитативно нап'ятований самим фактом приказу диктатора арештувати виновника як зрада, — акт, з якого однак дивним дивом той же диктатор кілька днів пізніше приказом до решти армії піти слідами того ж „арештованого“ генерала, фактично здимає клеймо зради. Що це таке? Невже дійсно за протяг одного тижня зрада перестала бути зрадою і з шкаралущі зради вилущився овоч політичної орієнтації? Ця скорість орієнтації у шефа галицької політики, яка більше року безнадійно шукала загубленого орієнтаційного якоря, була би дійсно достойна подиву, коли-б сам пан Петрушевич не допоміг нам зрозуміти цю орієнтаційну загадку доповненням неповного ланцюха її симптомів, якого початок сягає до славетного навечеря проголошення західньо-української республіки, а кінчається горячковим зазивом галицького делегата в Парижі, цитованим самим

диктатором на збірці старшин галицької армії на передодню своєї утечі з Кам'янця: шукати єдиного перед гнівом антанті ратунку — в єдиноспасительних обіймах Денікіна...

Ще про Денікіна й не чуть було, ще не встигли були темні сили московської реакції опам'ятатися від нанесених їм ударів, як з уст докладчика на пам'ятній нараді у львівському Народнім Домі, тепер одного з імпресаріїв денікінської орієнтації, в серії можливих орієнтацій почули ми були на здивування всіх також спеціальну рекомендацію на Росію, будь вона побудована на основі федеративній, чи автономічній, чи хочби тільки конституційній. Тоді ця орієнтація ще була передчасна, а й контрагента не було ще. Тоді рахунок повинен був йти на побідника над колишнім німецьким приятелем. Тільки-ж контрагентом антанта бути не захотіла. „З нами“ — пише Панейко словами може й несвідомої самокритики в листі до галицького посла в Відні — „нема з ким говорити“, а приїхавши до Відня він-же випускає перед претендуючим на парламент торзо Національної Ради дві орієнтаційні ластівки: одну свою — на галицький статут, другу свого товариша Томашівського — на Владимирській путь.

Від приїзду пана Панейка орієнтація галицьких політиків зачинає набирати контурів. Оснований у Відні офіціоз західньо-української політики, „Український Прапор“, вказує українській політиці в ряді статтів орієнтацію на схід, яким би він не був, і знаходить для неї симпатичний відгомін в угоруській московфільській „Русской Землі“... Довголітний шеф галицько-української політики; Кость Левицький, оголошує свою програмову статтю про „збирання руських земель української нації“... Передруковуючи цю статтю, солідаризується з нею кам'янецький „Стрілець“... В Києві генерал Кравс завішує на городській Думі російський трикольтор... — Мілітарний вчинок Тарнавського і політична орієнтація Петрушевича, виявлена в приказі для армії: На Нову Ушицю — були тільки закиненням якоря здавна на Денікінську газань направленою корабля орієнтації галицьких офіціальних політиків.

І знов приїздить до Відня пан Панейко — на зустріч диктатору, що, пообіцявши своєму війську слідкувати за ним і його долею і його новою славою, в останній хвилі велів запрягти коні до розвори свого воза, направленою на Одесу, і заїхав ним до тогож самого Відня — на зустріч пластунові галицької політики за кордоном. Чи захитався може старий добрий галицький патріот в своїм довірю до неприродньої українському духові орієнтації? — Пан Панейко підкріпить захитану в нім віру... Він-же — мозок галицької політики за кордоном. Аргументи найдуться на кожну орієнтацію...

Пригадайте: останнім разом орієнтував пан Панейко т. зв. Національну Раду на франкофільство та англофобство, щоби найти оправдання для статутової політики. Англіїці, мовляв, не хотять і чути про якусь самостійну, чи хочби сфедеровану, чи хоч би тільки автономну Україну, а такий то а такий французький референт бодай щиро радить взяти хоч би неофіційно і неявно участь в уложенню галицького статуту, щоби понад добру волю

Французів не закралися в статут некорисні для Українців постанови... Тепер цей дипломат доорієнтувався вже й до англофільства; цим разом він зміг вже покітатися на розмову з „рішачим англійським референтом“. Ця „орієнтація на референта“ має для „реального“ політика з Національної Ради більше переконуючої сили, ніж уперте, майже природне змагання французької політики — до відбудови давньої Росії і ще природніший, хоч і дуже неальтруїстичний інтерес Англії — до неї не допустити: згляди, які повинні бути єдиним барометром української закордонної політики. Зорієнтований на референта галицький закордонний політик з англофобства переорієнтується на англофільство, та не щоб може на сенс і мету східноєвропейської англійської політики, а не цю Англію, котра на його думку повинна, поборовши при помочі Денікіна і галицького суккурсу большевизм відбудувавши Росію, через посередництво тогож Денікіна з вдячності зглянутися ласкавим оком і на влучену в Росію Галичину. Пан Панейко добився свого: Тарнавський повів галицьку армію під високу руку Денікіна, — Петрушевича він сам скоро матиме приємність представити Сазонову...

Чи вдасться спільними заходами московської реакції і галицької політики здеорієнтувати світ про українську справу, про позитивне значіння якої як національно-політичної індивідуальности він мусів витворити собі відповідний погляд? Ми певні того, що ні. Запорукою для нас є орієнтація цілого українського народа на власні сили і на ряд чужих, ворожих відбудови давньої Росії сил, яких ділання мусить допомогти українській державній справі до остаточної побіди. Карколомна орієнтація слабодухих партикуляристів скінчиться похміллям.

(Дальші статті слідують.)

Софія Дністрянська.

Капеля Кошиця.

Одиноким ясным моментом серед темряви і зневіри у нашому громадянському життю являються виступи Кошиця на європейській арені. Серце бється прискореним темпом у всіх Українців, та їх нечисленних приклонників, коли бачуть і читають в заграничних часописах про тріумфальний похід української пісні, досі світу незнаної, по головних центрах європейської культури.

По першім зараз виступі капелі у Відні стало мені ясно, що так а не інакше воно буде, і що наш хор захопить не тільки наші серця, але також серця тих усіх, у яких жива любов до штуки — без огляду на те, чи вони є обожателями лише рідної штуки, чи поклонники всесвітнього мистецтва. Та це не хвилевий сентимент, не патріотичний егоїзм, що накладає нам рожеві скла оптимізму, не *pretium affectionis* родить в нас те передсвідчення. Підстава до цього глибша, трівкіша, а саме з одного боку вона лежить в прикметах самої нашої народної музики, як такої, зокрема в становиці, яке вона мусить зайняти у відношенню до розвою всесвітньої музики в теперішній добі — а з другого боку в якості хору, його артистичному уровені, себ-то, коротко кажуи, в особі його діріента.

селянин і робітник, нарадившись в Києві, може рішити про долю рідної землі і встановити форму правління. А схочуть українські селяне і робітники завести систему рад, їх воля повинна сповнитись, і навіть противники цієї ідеї, раз вони не заскоружли догматисти, повинні цій суверенній волі підчинитись, бо всякий спротив продовжив-би тільки агонію реакції, не даючи їй сконати.

В. Кушнір.

Замітки до галицько-української політики.

III.

Неомосквофільство.

Політичне москвофільство, з яким отце задебютовали перед широким світом галицькі політики, є проявою, яка виказує багато аналогій з давним національним москвофільством. Так як національне москвофільство не було зразу нічим іншим як формою, в якій паралельно з першими проявами українського національного відродження в Галичині виявлялося почуття відрубності від пануючої в краю польської нації, так і в цю хвилю українського політичного ренесансу політичне москвофільство є нічим іншим, як своєрідним способом політичного самовизначення. Після вікової стагнації почуття своєї національної індивідуальності українська Галичина пережила за останніх вісім десятиліть літ період відродження цього почуття, який розпочався москвофільством, як сурогатом національної свідомості, і докотився до москвофільства, як сурогату політичного самовизначення.

Цей аналогії виявлення свідомості своєї етнічної зглядно політичної індивідуальності відповідає її схожість причин, яких ділання довело в наслідку чи то до негациї національно-культурної самостійності в однім, чи то до зневіри в досягнення ідеалу політичної самостійності в другім випадку. Розуміється, що помилковим було би із схожості причин заключати на причиновий звязок між самими проявами, між якими існує тільки історичний звязок і спільне їм тло.

Не цьому ми власне й хочемо зупинитися.

Національне москвофільство в Галичині, яке стільки часу спинало культурний і політичний розвиток українства в цім краю, було в засаді нічим іншим як наслідком нестачі віри в розвиток української національності. Брак віри—кепський дорадник в життю одиниці і народа. Цей брак віри, в перших початках пробудження національної відрубності серед галицьких Українців, гнав не щоб найгірші елементи в обійми московської національності. В тих обіймах вони надіялися найти опору проти напору польонізації.

Розвиток національної свідомості галицьких Українців не пішов однак дорогою витиченою Д. Зубрицьким, І. Головацьким, І. Петрушевичем і тов. Не прочували батьки галицько-українського москвофільства, що їх нащадки стануть колись друзями тих самих ненавис-

них їм Поляків, власне в боротьбі проти українства, яке тимчасом під ідейним впливом російської України, мусило виступити боротьбою проти об'єднательної ідеї. На місце успішно зведеної, бо улукшеної конфесійною ріжницею боротьби проти денаціоналізуючих впливів польщини, в якій вплив об'єднательної школи, опертої на „історических началах“, оказався на галицькім ґрунті зразу навіть сильнішим ніж вплив етнографічного українофільства, настала домашня війна між більш консервативними „москофілами“ і більш поступовими „українофілами“, власне таборами, які на ґрунті національної нездефініонованости довгий час представляли собою сурогат партійної диференціяції. Правда, попри літературну емуляцію між прихильниками живого слова і язикової тарабарщини, боротьбу цю виповнює в головному плитка суперечка про правопис та національну номенклатуру між „руськими“ народовцями і „руськими“ москофілами, які проте ще в ряди-годи годяться з собою на основі все ще їм спільної боротьби проти Поляків; послідовніше в боротьбі проти москофілів виступає організована учнями Драгоманова радикальна партія, що перша внесла була соціальний елемент в українське політичне життя в Галичині та скоро завузилася до культурницької боротьби проти москофільського в більшости попівства. Однак в боротьбі проти національного ренегатства побіда національної української ідеї запевнена. На місце поборюваної радикалами консолідації народовців з москофілами проти Поляків, повинна була наступити консолідація народовців і радикалів проти Поляків і підпираних їми тепер в боротьбі проти українства щораз то менше численних москофілів. При браку ділання соціальних кличів, відсунених на задній плян перед об'єднюючими гаслами спільної боротьби проти обох національних ворогів і при відсутности численнішого зорганізованого українського робітництва, витворюється в Галичині стан мовби якоїсь ідилічної національної гармонії і идеологічного квієтизму. Віднісши остаточно перемогу над напрямком національного москофільства і над пробами політичного польонофільства в своїм нутрі, галицьке українство всеціло віддається уможливленій конституцією боротьбі за національно-політичні і культурні здобутки і муравлиній праці над здвигненням культурних інституцій, економічних організацій і т. п. кріпостей проти могутнього впливу польського верховода краю.

Ця боротьба і ця праця не були безплідні; галицький Українець міг їми чванитися, а придніпряньський Українець, поставлений в куди тяжчі умови плекання своєї національности, міг їх йому завидувати.

Та от наступив вибух війни. Почуваючи себе досі з деяким оправданням центром українського культурного руху, українська Галичина, якої політики зразу поклади всі карти на виграну середньоєвропейських держав, що повинні розбити Росію і визволити Україну, побачила себе — в тім випадку з меншим оправданням — в становищі центра української політики: відти, з цього українського „Піємонту“ повинно було піти будування української держави від Сяну по Кубань, чи по Дніпро, чи хоч би тільки по Збруч. Бо і кому-ж

її будувати, як не нам, галицьким Українцям, як національно свідомому, здатному до організації, дисциплінованому елементу — в противенстві до національно несвідомих і в своїх образованих верхах понайбільше потонувших в російських партіях придніпрянських Українців. . . .

Та сталося за допустом судьби, що будівництво української держави пішло, та не від Піємонту, та не тими дорогами, які витичила йому галицька політика. В спільній боротьбі поневолені народи Росії самі без нічиєї помочі скидають ярмо абсолютизму, і в туж мить, немов автоматично, здвигаются будинок української держави і далі кипить завзята боротьба проти численних її ворогів. Правда, лунають гасла, непривичні для галицького уха, і розворушена революцією Україна, в якій серед революційного хаосу і безнастанної війни поринули всі давні форми порядку і не було часу і змоги заводити нових, представляє собою образ куди инакший від того кубелечка, яке галицький політик збирався встелити собі в Галичині, від коли заміняв собою, в узаконеній цісарським закликом мирній революції, давнього хазяїна краю. Однак правда й те, що коли зміряти перебуті і ще не переможені труднощі, можна бути певним, що скоро мусить прийти час, коли під діланням тих кличів, що кличуть у бій повстанця, буде зломана сила ворога, який наступає на Україну з метою її національного і соціального поневолення і з хаосу виринуть нові форми порядку. А вже кілька наворотами Україна вийшла з критичного положення, власне під діланням тих непривичних для галицького уха гасел, і от і тепер становище на Україні незвичайно важке, але й становище ворога не то що важке, а просто безвихідне.

Але заслужений повітовий організатор чи хоч би й на становище посла винесений член „Народнього Комітету“ має свій власний погляд на справу боротьби за українську державу і її будівництво. А вже „ми“ в Галичині цілими десятками літ боролися і працювали для української справи, і то, дякуючи національній карності і солідарності, з чималим успіхом. Погляньте тільки на ряд читалень, філій „Сільського Господаря“, крамниць, приватних шкіл — усе те створене дякуючи карності і жертволюбивості народа, дякуючи соціковим лептам свідомих широких верств, дякуючи організаційній машині, цій від давна організованій „державі в державі“. Перед гаслом, виданим „Народним Комітетом“, цею верховою політичною організацією з її штабом повітових і сільських організаторів і мужів довіря, якої вплив поширився на добрих вісімдесят відсотків населення, замовкали непорозуміння, безсилим ставало доктринерство опозиційних партій. . . . А коли прийшов час будівництва Західноукраїнської Республіки, ті самі патріоти, випробовані у виборчій боротьбі і організаційній праці, із своїм підготовленим адміністративним штабом, немов предестиновані провидінням судьби стати народові властю, взялися енергійно до цієї справи, і сьогодні мали-б ми взірцеву державу, — коли-б єхидний воріг не забрав нам нашого краю. Колиб . . . !?

А на Придніпрянщині? Там хаос, хаос, хаос і ще раз хаос, і не видно для втомленого ока тому хаосу - кінця і не видно сили, яка могла-б приказати розшалілому елементові набрати прикмет твердого тіла. Були, правда, проби опанування революційних елементів: пробував гетьман, але будований ним будинок поринув в тім хаосі під напором боротьби елементів; мав добру волю й Петрушевич, спираючись на своїх сто тисяч, сказати революційній стихії: „стій!“, але приказ диктатора відбився відгомоном злосливого сміху... Хаос суне валом і грозить пірвати вас у свій грізний вир. Давайте дошку ратунка, щоби не попасти в зневіру і розпуку! І якже не розпучати, коли, що-б тільки перейти річку Збруч: як там все инакше...

Невже міг галицький політик з тою своєю умовістю стати будівничим або тільки помічником будовника української держави по Кубань? Він міг бути і був добрим повітовим організатором, міг би, на що були спрямовані його найсмівливіші думки до війни, організувати в переданих формах лад в автонмній Галичині, міг би помагати будувати українську державу її німецькому чи австрійському творцеві, але не міг і не може стати творцем чи регулятором нових форм соціального і політичного життя і ніяк не спроможен достосуватися до тих по суті і формі так ріжних обставин Придніпрянщини.

Однак даремно віраджуватимете галицькому політикови міряти українську справу на Придніпрянщині мірилом галицької повітової організації. Винесений до висоти національної чесноти пересуд проти партійної диференціяції і соціальних антагонізмів, спосібних ослабити спільний фронт, переноситься ним автоматично й до відносин на Україні, дарма, що успішне руйнування царату, будова української держави і боротьба проти її ворогів були як раз наслідком ділання тих незрозумілих йому в суті гасел. Ця умовість галицьких політиків пояснює відразу й цю претензійність, з якою з їх сторони уділяється пренаївних нераз „порад“, як будувати державу, і цю смілість, з якою з тоїж сторони критикується придніпрянську політику, яка хоч дуже варта критика, то може бути критикована на основі зовсім иншої, чужої галицькому політикови категорії політичного думання. — Бо представте собі галицького політика, який ліпше або гірше вповняв своє місце в Галичині, перенесеним на Україну в час мартової революції, і ви можете бути певні, що він був би мусів остати тільки німим свідком тих великих подій, які принесли Україні волю. Революцію власне зробив і міг зробити тільки придніпрянський Українець, такий, яким він є, з його політичною умовістю. Або представте собі остророжного, „реального“ галицького політика політичним діячем в Києві за Центральної Ради і ви можете бути певні, що він мусів би тут бути нічим иншим як шкідним елементом квієтизму, а то й контрреволюції. Атже позвольте пригадати, що під президією того самого пана Петрушевича, який отце переходом на сторону Денікіна змилив погляд світа на справу української державности, Українська Парламентарна Репрезентація у Відні на передодні проголошення четвертого Універсалу ухвалила була резо-

люцію, в якій не задля принципіальних упереджень її членів, самостійників-про свято, але страху ради пятнує закордонну українську пропаганду за самостійність України, як чуть не провокацію, яка, мовляв, може зашкодити стремлінню України зажити щастя свободи в — федеративній Росії...

Українські революціонери, звичайно, не звернули уваги на голос віденських парламентаристів ані тоді, ані опісля, коли ці останні, преклоняючись перед маєстатом гетьмана, лаяли їх за їх відношення до супровоженої карательними отрядами гетьманської політики. Вони в супереч порадам галицьких парламентаристів проголосили державну самостійність України і в грандіозній боротьбі проти гетьмана, проти якого по їх стороні станув увесь український нарід, вивели Україну з дому московської неволі, в яку отце понад головами борців за незалежність задумали завести її тіж самі галицькі парламентаристи і дипломати.

Дороги, якими від самого початку війни стали ходити політики Придніпрянщини і Придністрянщини, не могли зійтись. Та чи мусіли ці останні дійти по своїй дорозі аж до зради принципів суверенности України і до боротьби проти тої береженої далі Придніпрянцями суверенности, скріпляючи своїми уоруженими силами її головного ворога?

Галицький політик сам у серці, так сказати, самостійник, з великою дозою патріотичного сантіменту. Не розбіраючись в партійно-політичних тонкостях, він сам готов боротися за українську державу, хоч бути їй створеною по рецепті якої небудь, тої чи иншої партії, починаючи звичайно від правіших і аж до найлівіших, коли-б він тільки мав віру в сповняємість тої мети. Власне инша річ боротися з певним (!) виглядом на успіх при боці Німців, а инша власними силами мало свідомих, необнятих в кліщі організації мас — дарма, що події заклипи собі з тої „певности“ — і певнішим оказався рахунок на маси, на нарід.

Ця недостача віри, це головний елемент того настрою, який приготував почву для русофільської орієнтації галицьких політиків. Безпосередній товчок признатися до неї дав йому галицький дебакль. Без огляду на доказану від часу революції життьову силу українського народа, рівну всім його частям, уявлення про те, що Галичина є найбільше коли не одинокою дійсно позитивною стороною української справи взагалі, не перестало вертітися в головах галицьких патріотів. „Інстинктом“ — каже О. Назарук в своїм циклю споминів: „Рік на Великій Україні“ („Український Прапор“ з 19. грудня 1919. р.) — відчував я, що скріплення української державности скорше можливе в Галичині, чим на Великій Україні“. Коли інстинкт каже таке Назарукові, будь що будь одній із світліших голов поміж галицькими діячами середньої генерації, то чи диво, що Петрушевичеві чи Костеві Левицькому їх „інстинкт“ каже вірити, що Галичина це головний фундамент українства, а сама галицька політика це витвір українського політичного надрозуму. А виходячи з того погляду, коли можна будувати українську державу — як пробували будувати її галицькі

політики підчас війни — то можна будувати її, меншу чи більшу, хоч би й з втратою менших чи більших частин придніпрянської України, коби тільки включно з Галичиною, а не можна і неможливо будувати її без Галичини.

Та от сталося власне, що ця виідеалізована Галичина загарбовується Поляками, на що весильна, апотеозована антанта дає свою згоду. В уяві галицького політика це рівняється катастрофі української справи в її цілому. Поза межами Галичини є ще вдсятеро більша українська територія і вдсятеро більший український нарід, який із змінчивим щастям та з вірою в успіх далі бється за свою державну незалежність, азу галицького диктатора є ще добра армія, яка може ще ставити чоло ворогові. Тільки-ж думка про будування України поза межами Галичини та ще не по галицькій роцепті — це утопія, для якої не посвятить своїх військ реальний галицький політик. Заняття Галичини, звідки єдино може вийти завязок української державности, це вже, на його думку, остаточний дебакль цієї державности. Супроти цього одиним бажанням широго патріота, та не якого там фантаста, а реального політика, який вміє дивитися на справу тверезо, може тепер бути тільки — сконцентрувати всі думки і сили на те, щоби видобути Галичину з рук її поконвічного ворога. Поговорка: радше з чортом ніж з Поляком — стає девізою галицько-української політики.

До слова зглошується апостол нової ідеології, несуться слова евангелія нової орієнтації: Не дайте страшити себе чортом, бо не такий чорт страшний, яким його малюють! „Ми“ і наші батьки були закамянілі в грісі орієнтації на захід і сліпі на те, що наше спасення на схід сонця. Була це велика помилка, але її можна направити. Нехай вам світить приміром — Томашивський. Він все життя проповідував дорогу на захід аж до златинщення обряду української церкви включно, хоч ви його за те лаяли, а й він дав себе навернути в Парижі на византійство. Злука з Росією це, так сказати, природня мета нашої національної політики. Атже — як читаємо в Українськїм Прапорі — за кількасот літ злуки з Росією наша територія, яку Поляки в Галичині звузили, там не то не завузилась, але ще побільшилася мало на вдвоє. В звязку із сходом ми станемо дужі і богаті. Звязок з Росією обединить весь український нарід від Карпат по Кубань, а сильний національною свідомістю український нарід Галичини сповнить на обеднаній Україні велику педагогічну місію. На непевне, ми, реальні політики, зрештою не пішли-б. *Noblesse oblige*: ми післали Тарнавським Денікіну заклад на віру, а далі зробимо з ним умову, яка розуміється, мусить мати обовязуюче значіння для репрезентованої ним сторони. Правда, в листі до Петрушевича з 17. жовтня, пише Панейко, покликуючись на розмову з якимось, розуміється, важним Англійцем, що „Англія нині абсолютно не може впливати (?) на Денікіна не то в напрямі федерації, але навіть в напрямі автономії“, але конституційні права — впевняє цей добродій Національну Ряду — повинні нам бути в Росії забезпечені. За це заручається і Сазонов і Маклаков. Зрештою читайте проєкт конституції нової

Росії Крамаржа, яким забезпечується права й Українцям. Це-ж chef d'oeuvre політичного розуму. Що цей старий грішник вже не перечить існування українського народу, це одна з найбільш зворушаючих прояв цієї доби і, що-б нікому не відбирати належних заслуг, велика в цім заслуга галицьких делегатів в Парижі. Спитав-би дехто за державну суверенність-України? Що за фантазія! Не было, нѣтъ й — як бачите — быть не можетъ, Віддаючись Денікіну, ми дійсно нічого не тратимо, а вже найменше суверенність, якої нема. А в кінці: доволі вже проливу крові! „У нас — пише Панейко — фраза значить більше як кров.“ Коли Петлюра того голосу не послухає, тим гірше для нього і для сторонників його уряду, про який в заяві про виступлення із спільної місії галицьких делегатів говориться що — лишенько — пристав до большевиків. Відомість видумана, але видумка зручна, спосібна піднести кредит. Ми-ж реальні політики . . .

От вам і обличчя нової „української“ орієнтації на чорта чи пак на Денікіна.

Коли візьмемо під розвагу ріжницю часу і обставини, то порівняння лідерів теперішнього москвофільства галицьких політиків з батьками давнього, національного москвофільства не випаде на користь тих теперішніх.

(Дальші статті слідують.)

Михайло Лозинський.

Дальший торг Східньою Галичиною.

На вчорашнім засіданню палати послів президент міністрів Клемансо виголосив промову, в якій дав загальний образ міжнародного положення. Часть цієї промови присвятив він справі Східньої Галичини.

Вказавши на те, що мирова конференція, маючи вирішати трудні справи, нераз приймала резолюції, які опісля треба було змінити, Клемансо сказав, що до таких резолюцій належить також резолюція про Східню Галичину.

Ця резолюція — говорив Клемансо — викликала в Польщі невдоволення, що правда, не з Франції, але з антанти. В сам день від'їзду Клемансо до Лондону був у нього міністер закордонних справ Патек, який його просив старатися змінити постанову Найвищої Ради про Східню Галичину в дусі польських бажань. Клемансо обіцяв це зробити.

„Я — наводимо слова Клемансо дословно — поїхав до Лондону. Льюйда Джорджа вважає дехто ворогом Поляків. Ніщо не є більш далеке від правди. Він приятель Поляків, але він признає, що в Східній Галичині є багато Українців, і думає, що треба їх забезпечити. Ми довго дискутували. Та в день мого від'їзду я осягнув полагодження цієї справи, яка може видається малою, але є дуже важною, щоби кругом границь, які ми означили для Німеччини, установити сили опертя, потрібні для нашого супокою. Я був щасливий, що в послідній хвилі Льюйд Джордж мені скасав: „Я годжуся на Ваше предло-